

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การส่งเสริมสนับสนุน ให้ประชาชนมีสุขภาพดีทั่วหน้าเป็นเป้าหมายของการพัฒนาการสาธารณสุขทั้งในระดับประเทศ และในระดับโลก กลวิธีที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้น ได้แก่ การสาธารณสุขมูลฐาน อันมีหลักการสำคัญที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการที่จำเป็นเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชนด้วยตนเองในวิธีการต่าง ๆ ขึ้นพื้นฐานให้เหมาะสม และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยอาศัยการสนับสนุนจากระบบสาธารณสุขของรัฐในทุกระดับอย่างสอดคล้องต่อเนื่องและผสมผสานกับการพัฒนาชุมชนทุกสาขา (อุทัย สุดสุข, 2527 : 180)

การพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติคือ การสร้างระบบอาสาสมัครสาธารณสุข มาใช้เป็นแกนนำในการพัฒนางานสาธารณสุขในชุมชนโดยการฝึกอบรมผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผสส. คือประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านและได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มบ้าน 8-15 หลังคาเรือนต่อ 1 คน โดยวิธีสังคมมิติ (Sociogram) ให้เป็นตัวแทนของประชาชนเข้ารับการฝึกอบรมความรู้ด้านสาธารณสุขเพื่อกลับไปช่วยเหลือแก่ชุมชน ใช้เวลาอบรม 5 วัน ส่วน อสม. นั้น คัดเลือกจาก ผสส. หมู่บ้านละ 1 คน ทำหน้าที่คล้ายกับ ผสส. แต่เพิ่มในส่วนของการให้บริการขึ้นพื้นฐานทางด้านการรักษาพยาบาลและทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกลุ่ม ผสส. กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขใช้เวลาอบรม 15 วัน

จากการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานตั้งแต่เริ่มมีการอบรม ผสส./อสม. เมื่อปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา พบปัญหาในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข ในด้านความเข้าใจแจ่มชัดต่ออุดมการณ์แห่งการสาธารณสุขมูลฐาน ทำให้การทำงานไม่บรรลุเป้าหมายถึงขั้นที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น เมื่อต้องเข้ารับการพัฒนารูปแบบ

ต่าง ๆ ที่เป็นนวัตกรรมในชุมชน เช่นการจัดตั้งกองทุนยา และกองทุนพัฒนาต่าง ๆ จึงประสบความสำเร็จน้อยกว่าที่ควร (จารย์ญ มีชนอม, 2532 : 158) และจากรายงานของคณะทำงานเพื่อประเมินสภาพความต้องการในด้านการบริหารจัดการของการสาธารณสุขมูลฐานไทย (Thai PHC Management Needs Assessment Team) ได้พบอุปสรรคคือการคัดเลือกอาสาสมัครมักไม่ได้ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความสำคัญอื่น ๆ เช่น ความพร้อม ความสนใจ ประสิทธิภาพ ความเต็มใจ และความมุ่งมั่นที่ทำงานสาธารณสุข ทำให้ศักยภาพในการทำงานมีอยู่อย่างจำกัด (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ, 2532 : 33)

จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน ถึงแม้ว่าจะได้รับการคัดเลือกเป็นจังหวัดมินิไทยแลนด์คือจังหวัดที่ได้รับการประกาศให้เป็นจังหวัดที่มีความพร้อมเพื่อการเร่งรัดพัฒนาทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน มีการเซ็นสัญญากับองค์การอนามัยโลก เพื่อขอรับความร่วมมือช่วยเหลือทางการเงิน สำหรับสนับสนุนกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานภายใต้โครงการหมู่บ้านพึ่งตนเองทางสาธารณสุขมูลฐาน ระบบอาสาสมัครสาธารณสุข ที่นำมาใช้ในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานของจังหวัดพัทลุง จากจำนวน อสม. ทั้งหมด 527 คน ปฏิบัติงานอยู่ 458 คน คิดเป็น 86.91% แต่ผลการปฏิบัติงานไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งได้แก่

1. การจัดตั้งกองทุนยาในหมู่บ้านมีผลงานจัดตั้งได้ 426 แห่ง จากเป้าหมายจริง 547 แห่ง คิดเป็น 77.88% และยังคงดำเนินงานอยู่เพียง 296 แห่ง คิดเป็น 69.48% ของที่จัดตั้ง
2. การดำเนินงานโครงการบัตรสุขภาพ มีผลงานจัดตั้งได้ 104 แห่ง จากเป้าหมายจริง 547 แห่ง คิดเป็น 19.01%
3. อัตราการคุมกำเนิดเป้าหมายจริง 75% ของหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่อยู่กินกับสามี แต่ผลงานที่ปฏิบัติได้ 53.82%

4. อัตราการขาดสารอาหาร ในเด็ก 0-5 ปี ของหมู่บ้านตั้งเป้าหมาย เด็กขาดสารอาหารระดับ 1 ให้เหลือไม่เกิน 10% แต่ที่พบในจังหวัดพัทลุง 23.12% (รายงานสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง ปี 2533) ซึ่งตรงกับงานวิจัยการประเมินผลการปฏิบัติงานของ พสส./อสม. ที่ชี้ให้เห็นว่าถึงแม้จะให้ปริมาณผลิตกำลังคนตามเป้าหมายแต่ในคุณภาพนั้นยังต้องมีการพัฒนาอีกต่อไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแก้ไขจุดอ่อน ของการพัฒนากำลังคน (จำรูญ มีชนอม, 2532 : 187) และ รายงานของคณะทำงานเพื่อประเมินสภาพความต้องการในการบริหารจัดการของการสาธารณสุขบางส่วนจะทำหน้าที่ได้ดี แต่ในบางพื้นที่อาสาสมัครสาธารณสุขไม่ค่อยทำงาน โดยเฉพาะภายหลังการอบรมประมาณ 1-2 ปี อาสาสมัครสาธารณสุขบางส่วนในภาคใต้ปฏิเสธการทำงานอย่างสิ้นเชิง ขณะที่อาสาสมัครสาธารณสุขส่วนมากจะทำงานตามที่ถูกเรียกร้องไม่ว่างานดังกล่าว จะเป็นความจำเป็นของชุมชนหรือไม่ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ, 2532 : 12) มีข้อสังเกต จากงานวิจัยพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุข ในภาคใต้เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยแล้วพบว่าภาคใต้เป็นภาคที่ทำงานสาธารณสุขมูลฐานได้ยาก ด้วยเหตุผลที่ชาวบ้านของหมู่บ้านในภาคใต้มีความเป็นตัวของตัวเองสูง และไม่ค่อยให้การยอมรับโครงการพัฒนาของรัฐ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ, 2532 : 45)

แต่ในส่วนหนึ่งของจังหวัดพัทลุงยังไม่มียานวิจัย ที่ประเมิน ระบบของ อสม. โดยภาพรวมของจังหวัดในการดำเนินงานกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ทั้ง 8 กิจกรรม อันได้แก่ 1) งานสุขศึกษา 1) การควบคุมโรคติดต่อ 3) การอนามัยแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัว 4) การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค 5) การจัดหายาที่จำเป็น 6) การส่งเสริมโภชนาการ 7) การรักษาพยาบาลโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น และ 8) การสุขภาพสิ่งแวดล้อมและการจัดหาสะอาด

ตามสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดความสงสัยว่า อสม. ที่จัดตั้งขึ้นในจังหวัดพัทลุงมีการให้ความสำคัญและปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ทั้ง 8 กิจกรรม ในลักษณะใด ผู้วิจัยได้กำหนดแผนการวิจัยครั้งนี้ด้วยการศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับ ระดับการศึกษา อาชีพ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และระยะเวลาที่

ปฏิบัติในหน้าที่ อสม. เพื่อศึกษาระดับการให้ความสำคัญ และการปฏิบัติงานในกิจกรรม สาธารณสุขมูลฐานโดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการให้ความสำคัญและ การปฏิบัติงาน ในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานตามตัวแปรดังกล่าวข้างต้น พร้อมทั้งศึกษา ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของ อสม. นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยไป ปรับปรุงแนวทางการคัดเลือก อสม. การจัดการฝึกอบรม อสม. การพัฒนารูปแบบวิธีการ การฝึกอบรมที่เหมาะสม และเพื่อพัฒนากลวิธีในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุข ของ อสม. ในจังหวัดพัทลุง ให้สัมฤทธิ์ผลในโอกาสต่อไป

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานใน กิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดพัทลุง การนำเสนอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจะนำเสนอแยกออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. การให้ความสำคัญ
2. การปฏิบัติงาน
3. การสาธารณสุขมูลฐาน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การให้ความสำคัญ

การให้ความสำคัญ หรือค่านิยม (Value) เป็นการกำหนดค่า การให้คุณค่า หรือการตีค่าในสิ่งหนึ่งสิ่งใด

การให้ความสำคัญ หรือค่านิยม จึงทำหน้าที่เป็นมาตรฐานในการรับรู้ การ ประเมิน การเลือกและการตัดสินใจของบุคคลมีอิทธิพลต่อเจตคติ ความสนใจ ความ ตั้งใจ และพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งมุ่งไปสู่การกระทำ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ ความหมายของการให้ความสำคัญ หรือค่านิยมไว้ดังต่อไปนี้

ความหมายของการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม (Value)

ค่านิยมคือสิ่งที่คนนิยมยึดถือประจำใจ ซึ่งช่วยตัดสินใจในการเลือก ตราบใดที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์จะต้องอาศัยคุณค่าที่มี ประจำตัวเป็นเครื่องกำหนด แม้แต่สิ่งที่ทำงานเคยชินเป็นนิสัย (พิทยา สายหู, 2516 : 18)

พินัส หันนาคินท์ (2523 : 36) ได้สรุปความหมายและสอดคล้องกับการ ให้ความสำคัญของค่านิยม โดยนักวิชาการท่านอื่น เช่น เพ็ญแข วิจารณ์ทร (2523 : 24) สมพร เทพลีทิ (2525 : 19) และ ไชยแสง ชวศิริ (2533 : 5) ซึ่งสรุป ไว้ว่า ค่านิยม หมายถึง การยอมรับนับถือพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมี อยู่ต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ ความคิด อุดมคติ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินค่าจากทัศนะต่าง ๆ โดย ถัดวันและรอบคอบแล้ว (หากไม่มีการพิจารณาประเมินค่า เพียงแต่มีความรู้สึกนึกคิดต่อ สิ่งต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิด เช่นนั้นก็เพียงทัศนคติที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ เท่านั้น)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายว่า ค่านิยม หมายถึง "สิ่ง" ที่คนสนใจ สิ่งที่คุณปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมา เป็นสิ่งที่คุณถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง และมีความสุข ที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคมจึงเป็น "วิถีของการจัดรูปความ ประพฤติ" ที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับความคิดที่ฝังแน่น สำหรับยึดถือใน การปฏิบัติตัวของคนในสังคมและในชีวิต หรือเผชิญเหตุการณ์ทำให้มีการเลือกใน สถานการณ์ หรือเวลานั้น ค่านิยมจึงรวมไปถึงจุดมุ่งหมายหรือความต้องการในชีวิต และสิ่งที่บุคคลชอบ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2528 : 12)

คลอคฮอน (Kluckhohn) กล่าวว่าค่านิยมคือแนวความคิดที่เห็นได้เด่นชัด และไม่เห็นชัด เป็นลักษณะพิเศษของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง เกี่ยวกับว่าอะไร เป็นสิ่งที่ดี เป็นความคิดที่มีอิทธิพลให้บุคคลเลือกกระทำกรอันใดอันหนึ่งจากวิถีการที่มี อยู่หลาย ๆ วิธี หรือเลือกเป้าหมายอันใดอันหนึ่งจากหลาย ๆ อันที่มีอยู่ และ สเมลเซอร์ (Smelser) ได้กล่าวว่า ค่านิยมนั้นเป็นสิ่งที่บอกบุคคลอย่างกว้าง ๆ ว่า

จุดมุ่งหมายอะไรบ้างในชีวิตเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา และนั่นค่านิยมจึงเป็นเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ให้แก่บุคคล (ชุตตา จิตพิทักษ์, 2525 : 24-26)

ค่านิยม หมายถึง ความคิดที่ทำให้คนเราตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ต้องการพอใจหรือคิดว่าถูกต้องเหมาะสมควรจะทำและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต ค่านิยมจะมีลักษณะเป็นความคิดเชิงประเมิน คือ มีการตัดสินใจว่า การกระทำใดควร-ไม่ควร ถูก-ไม่ถูก ดี-ไม่ดี ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์ที่ได้มีการตรวจสอบและวิเคราะห์ถึงผลดีผลเสียอย่างรอบคอบ จนตัดสินใจเลือกได้ว่า เป็นสิ่งที่ดี ถูกต้อง มีคุณค่าควรแก่การยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน และมีความภาคภูมิใจที่จะถือปฏิบัติอย่างเปิดเผยไม่ปิดบังซ่อนเร้น จึงกล่าวได้ว่า "ค่านิยม คือ หลักการหรือแนวทางการปฏิบัติที่บุคคลได้ตัดสินใจเลือกและยึดถือ เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต" (สงวน วิรัชชัย, 2527 : 21)

จากนิยามดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การให้ความสำคัญหรือค่านิยม หมายถึง คุณค่าหรือความสำคัญที่บุคคลหนึ่งให้กับสิ่งหนึ่ง ๆ เกิดจากประสบการณ์ที่ได้มีการตรวจสอบ และวิเคราะห์ แล้วนำมาตัดสินใจในการกระทำและการปฏิบัติของบุคคลนั้น ๆ

ลักษณะการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม

จากความหมายของค่านิยมดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าค่านิยมใด ๆ จะต้องถูกพิจารณาก่อนการนำมาปฏิบัติ ดังนั้นค่านิยมต่าง ๆ จึงต้องถูกพิจารณาจำแนกให้เห็นชัดว่าเป็นลักษณะที่ดีพึงปฏิบัติ หรือเป็นลักษณะที่ไม่ดี ไม่พึงปฏิบัติ สมพร เทพสิทธิ ได้จำแนกคุณลักษณะค่านิยมที่บุคคลปฏิบัติเป็น 2 ลักษณะ

1. ค่านิยมบวก เป็นค่านิยมที่พึงประสงค์ อันได้ค่านิยมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ทำให้สังคมสงบสุขและก้าวหน้า เช่น ค่านิยมในเรื่องของความซื่อสัตย์ซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

2. ค่านิยมลบ เป็นค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ อันเป็นค่านิยมที่ทำให้สังคมเสื่อมลง และเกิดความเดือนร้อนวุ่นวาย เช่น ค่านิยมที่ว่าเป็นลูกผู้ชายต้องดื่มเหล้าเก่ง ผู้ที่ไม่ดื่มเหล้าเป็นคนคับแคบ เข้าสังคมไม่ได้ หรือค่านิยมที่สอนให้คนเป็นนักเลง ใครมีพรรคพวกมากก็จะกลายเป็นคนยิ่งใหญ่ เป็นต้น (สมพร เทพสิทธิ์, 2525 : 10)

การจำแนกประเภทการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม

การจำแนกประเภทค่านิยม มีผู้รู้ได้จำแนกโดยมีแนวความคิดแตกต่างกันดังนี้ เบคสเตรนด์ (Beckstrand) ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมโดยเริ่มศึกษาว่า ความรู้ทางการปฏิบัติแตกต่างจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศีลธรรมหรือไม่ เขาพบว่า

1. ความรู้ที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและควบคุมสถานการณ์ในการปฏิบัติ เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์และตรรกวิทยา
2. ความรู้ที่ใช้ในการสั่งการด้านศีลธรรมการปฏิบัติ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องหน้าที่ และค่านิยมทางศีลธรรม
3. ความรู้ที่ใช้แสดงความหมายและพิจารณาตัดสินความถูกต้องเกี่ยวกับเป้าหมายทางการปฏิบัติเป็นความรู้ด้านค่านิยมที่ไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม

ดังนั้นการเรียนรู้ทฤษฎีทางการปฏิบัติจะต้องเรียนรู้ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และศีลธรรมควบคู่กันไปเสมอ โดยเฉพาะการปฏิบัติต้องเรียนรู้ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม และค่านิยมที่ไม่เกี่ยวข้องกัศีลธรรม อันเป็นเรื่องของจริยธรรม ด้วย (Beckstrand, 1978 : 132-136)

จากแนวคิดของ เบคสเตรนด์ (Beckstrand) ดังกล่าวคล้ายกับการแบ่งของ พินส์ หันนาคินท์และ ฟราย (Fry) ซึ่ง ไชแสง ชวศิริ กล่าวไว้ว่าค่านิยมมี 2 ประเภทคือ

1. ประเภทที่มีคุณค่าด้านการใช้สอยหรือเป็นเครื่องมือ (instrumental values) เป็นค่านิยมที่นำไปสู่ผลสำเร็จหรือเป้าหมาย ประกอบด้วย ค่านิยมในเรื่องการใช้สอย หรือผลประโยชน์ ค่านิยมในเรื่องผลลัพธ์และประสบการณ์ ค่านิยมในเรื่องการส่งเสริมและพัฒนา

2. ประเภทที่มีคุณค่าภายใน (intrinsic values) หมายถึงสิ่งที่ได้รับพิจารณาแล้วว่าดีด้วยตัวของมันเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าหมายถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งสิ่งอื่น และมีลักษณะโดยเฉพาะของมัน เช่น การให้ความรู้ทางสุขภาพแก่ประชาชน เป็นต้น (ไชแสง ชวศิริ, 2533:12) และการจำแนกค่านิยมอีกลักษณะหนึ่งตาม The Allport Vernon Lindsey Study of Values (AVL) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้ตอบดำเนินการตอบคำถามเอง เครื่องมือนี้ใช้วิเคราะห์บุคลิกภาพโดยใช้หลักการของ เอ็ดเวิร์ด สปรันเจอร์ (Edward Spranger) และลักษณะเครื่องมือนี้จำแนกค่านิยมตามลักษณะการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมด้านต่าง ๆ เป็น 6 ประเภทของ เคล็น และ เคล็น (Klein and Klein) มีความเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนอาจมีค่านิยมหลาย ๆ ประเภทอยู่ร่วมกันไม่มากนักก็ได้แก่

1. ค่านิยมทางทฤษฎีหรือวิชาการ ได้แก่ความสนใจในการศึกษาความจริง ความสนใจเป็นลักษณะกว้างขวาง ลึกซึ้งและเป็นเหตุเป็นผล โดยมีจุดมุ่งหมายในด้านการจัดรวบรวมระบบความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

2. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ เป็นความสนใจในสิ่งที่เป็ประโยชน์ โดยวิธีการแสวงหาประโยชน์ ทรัพย์สิน และความมั่นคง

3. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความชื่นชมพึงพอใจในความงาม ความเหมาะสม และความกลมกลืนกันในลักษณะต่าง ๆ

4. ค่านิยมทางสังคม มีค่านิยมสูงสุดคือความรักในเพื่อนมนุษย์ และต้องการทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ อันส่งผลให้เขาเป็นคนเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจคนอื่น ไม่เห็นแก่ตัว

5. ค่านิยมทางศาสนา ได้แก่ ความเชื่อและความยึดถือในศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือจุดมุ่งหมายอันสูงสุดในจักรวาล

6. ค่านิยมทางการเมือง เป็นค่านิยมในอำนาจ อิทธิพล และชื่อเสียง (ไชแสง ชวศิริ, 2533 : 13-14)

ความสำคัญของการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม

ค่านิยมจึงมีบทบาทสำคัญมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็นตัวตัดสินตัวกำหนด ตัวนำหรือตัวผลักดันให้พฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ (สุนทรีย์ โคมิน และสนิท สัมครการ, 2523 : 8)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวว่าค่านิยมเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากค่านิยมที่มนุษย์มีอยู่นั้นทำหน้าที่มากมายหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ที่สำคัญคือ

1. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของเรา กล่าวคือ ค่านิยมจะเป็นตัวกำหนดการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของเราว่า ควรจะทำหรือไม่ ควรจะทำในสิ่งใด ค่านิยมจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่าง ๆ และช่วยทำหน้าที่ประเมินการปฏิบัติต่าง ๆ ทั้งของตัวเองและของผู้อื่น

2. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจและการแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในบางกรณีบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์บางอย่างที่ขัดแย้งกัน ทำให้เขาต้องเลือกทางใดทางหนึ่ง

3. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล
(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2528:16)

หน้าที่ของการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม

ค่านิยมทำหน้าที่เป็นมาตรฐานในการรับรู้การเลือก การตัดสินใจของบุคคลว่าอะไร ดี-ไม่ดี มีค่า-ไม่มีค่า สำคัญ-ไม่สำคัญ ควรทำ-ไม่ควรทำ (สมพร เทพลีถิติ, 2525 : 10) นอกจากนี้ค่านิยมยังทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดเป้าหมาย และสร้างแรงจูงใจผลักดันให้บุคคลมุ่งสู่เป้าหมายที่ต้องการ ในทำนองเดียวกัน สุนทรีย์ โคมิน และสนิท สัมครการ ได้กล่าวว่า

1. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ หรือมาตรฐาน ที่ให้นำพฤติกรรมการปฏิบัติ
หลายอย่าง เช่น

1.1 เป็นเกณฑ์ใช้ประเมิน 'ตัดสิน' ที่นชมยกย่องหรือตีเตียนตนเอง
หรือการกระทำของคนอื่น

1.2 เป็นตัวช่วยกำหนดการเลือกนียมอุดมการณ์ทางการเมืองบาง
อุดมการณ์มากกว่าอย่างอื่น

1.3 จูงใจให้บุคคลแสดงจุดยืนของเรื่องต่าง ๆ

1.4 เป็นบรรทัดฐานที่ช่วยใช้ในการชักชวน การมีอิทธิพล การทำท้าย
คั่นคว่า และถกเถียง หรือความพยายามในการปรับเปลี่ยน

1.5 เป็นบรรทัดฐานสำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิด และ
การกระทำของตน

2. ระบบค่านิยมเป็นแผนการระลึกรู้ ที่ใช้สำหรับตัดสินใจและเกิดความ
ขัดแย้ง

3. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความต้องการและแรงจูงใจของมนุษย์
(สุนทรื โคมิน และสนิท สัมครการ, 2523 : 11-12)

แหล่งที่มาของการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม

ค่านิยมของแต่ละคนเกิดจากประสบการณ์ที่ผ่านการตรวจสอบแล้ว ค่านิยม
เปลี่ยนแปลงได้ตามวุฒิภาวะและประสบการณ์ (พนัส หันนาคินทร์, 2523 : 21)

ค่านิยมพัฒนาจากประสบการณ์ชีวิต โดยรับการถ่ายทอดมาจากผู้มีอิทธิพล
ที่สุดที่แวดล้อมเขาอยู่ เช่น บิดา มารดา ครู เป็นต้น หรือได้รับอิทธิพลส่วนสร้าง
เสริมประสบการณ์ เช่น ภาพยนต์ หนังสือ และการฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งค่านิยม
ดังกล่าวจะเปลี่ยนตามอิทธิพลดังกล่าวทั้งสิ้น (วัชรี ฑูธรรม, 2525 : 32)

ดังนั้น การให้ความสำคัญ หรือค่านิยม ซึ่งพัฒนาจากแหล่งกำเนิด 3 แหล่ง
แหล่งแรกเป็นค่านิยมที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากผู้มีอิทธิพลที่แวดล้อม
บุคคล เช่น บิดา มารดา ครู เป็นต้น

แหล่งที่สอง เป็นค่านิยมที่ได้จากอิทธิพลส่วนสร้างเสริมประสบการณ์ เช่น ภาพยนต์ หนังสือ การฝึกอบรม เป็นต้น

แหล่งสุดท้ายเป็นค่านิยมที่บุคคลสร้างหรือกำหนดขึ้นมาเอง

เกณฑ์สำหรับพิจารณาการให้ความสำคัญ หรือค่านิยม

เรทส์ เฮอรั่มิน และ ซีมอน (Raths, Hermin and Simon) กำหนดเกณฑ์การพิจารณาว่าคุณลักษณะใดเป็นค่านิยมไว้ 7 ประการ คือ

1. เลือกอย่างเสรี
2. เลือกจากค่านิยมหลาย ๆ ประการ
3. เลือกหลังจากได้พิจารณาถึงผลต่อเนื่องอันเกิดจากการปฏิบัติตาม

ค่านิยมแต่ละอย่างแล้ว

4. รักษาค่านิยมที่เลือกแล้ว และมีความพึงพอใจในค่านิยมนั้น ๆ
5. พร้อมทั้งจะยืนหยัดในค่านิยมนั้นอย่างเปิดเผย
6. กระทำตามค่านิยมที่ได้ยอมรับนับถือ
7. กระทำซ้ำเป็นประจำ และถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

(พนัส หันดามนตรี, 2523 : 14-15)

ในการให้ความสำคัญกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด บุคคลต้องคาดหวังไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะแสดงพฤติกรรมว่า ถ้าหากเขาจะกระทำพฤติกรรมนั้นแล้ว เขาจะได้ผลลัพธ์ที่จะเป็นผลดี หรือผลเสียอย่างไรต่อตัวเขา เขาจะตัดสินใจอย่างไร ซึ่งหลักในการตัดสินใจมิได้สิ้นสุดที่การเลือก แต่สิ้นสุดที่การปฏิบัติ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติงาน (Performance)

การปฏิบัติงานโดยทั่วไปจำเป็นต้องมีการพบปะติดต่อตลอดจนปฏิบัติการร่วมกันในแง่ของความร่วมมือ ร่วมใจ และการประสานกับบุคคลอื่นได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงการทำงานของมนุษย์ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย ดังเช่น

การทำงานของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ แรงจูงใจและความสามารถ แรงจูงใจและความสามารถจะเป็นตัวกำหนดอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยแรงจูงใจขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคล ความต้องการเป็นผลของสภาพทางกายภาพ และสภาพของสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ ส่วนความสามารถของมนุษย์เป็นผลจากสิ่ง 3 ประการ คือความสามารถทางด้านสติปัญญา ประสบการณ์ การศึกษาและการฝึกอบรม (ทัศนีย์ ศรีจันทร์, 2528 : 45)

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคคลได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านสถานการณ์ ประกอบด้วย

1.1 สภาพแวดล้อมในการทำงาน

1.2 อุปกรณ์และวัตถุดิบที่ใช้ในการดำเนินงาน รวมทั้งผู้ปฏิบัติงาน

ด้วย

2. การรับรู้ทางด้านบทบาท หมายถึง แนวทางที่บุคคลให้ความหมายงานของเขา ประเภทของกำลังความสามารถ ความพยายามที่เขาเชื่อว่ามีผลสำคัญต่อผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

3. ความสามารถและทักษะ โดยที่ความสามารถเป็นลักษณะของบุคคล ทักษะ หมายถึง ระดับของความเชี่ยวชาญในงานเฉพาะอย่าง ความสามารถจะมีความสัมพันธ์กับทักษะ บุคคลที่มีความสามารถเบื้องต้นเฉพาะอย่างจะเรียนรู้ทักษะที่เกี่ยวพันได้ดีกว่า

4. กระบวนการจูงใจ การจูงใจเป็นตัวกำหนดการปฏิบัติงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในการปฏิบัติงานตามหน้าที่

5. ประสบการณ์ เป็นประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้รับทำให้คนเราเกิดความเข้าใจในการตัดสินใจความถูกต้องของพฤติกรรม หรือกระทำด้วยเกณฑ์และน้ำหนักที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงาน

(สมยศ นาวิการ, 2521 : 26-27)

ราล์ฟ (Ralph) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าการที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ลักษณะเฉพาะของสังคม
2. วัฒนธรรมประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง
3. บุคลิกภาพของเจ้าของ ซึ่งหมายถึง ลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ

อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนบุตรที่ต้องอุปการะ อาชีพ เป็นต้น (สุนทร ทองคง และคณะ, 2527 : 98-103)

และการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่นั้น การ์ดอน (Gardon) ให้แนวความคิดไว้ว่าการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง และจะปฏิบัติได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการยอมรับบทบาทหน้าที่นั้น และการให้ความสำคัญ ทั้งนี้ การยอมรับบทบาทของบุคคลจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทที่สังคมคาดหวัง และการรับรู้ การเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน (ทัศนีย์ ศรีจันทร์, 2528 : 48)

ดังนั้นในเรื่องของการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ก็เช่นกันจะปฏิบัติงานได้ดีเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญ และขึ้นอยู่ปัจจัยหลายอย่างที่เกิดจากบุคคลนั้นเอง เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับ กิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ได้มีการให้ความหมายของการสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อความเข้าใจแจ่มชัดที่จะนำไปสู่กิจกรรมต่าง ๆ ที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจะนำไปปฏิบัติงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายการสาธารณสุขมูลฐาน

องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามของการสาธารณสุขมูลฐาน ดังนี้

การสาธารณสุขมูลฐาน คือ ลักษณะของการบริการสุขภาพที่จำเป็นซึ่งบุคคลและครอบครัวสามารถจะหาได้ในชุมชน โดยเป็นสิ่งที่บุคคลยอมรับและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการดำเนินงานรวมทั้งเป็นบริการที่ชุมชน และประเทศสามารถจัดให้

มีขึ้นได้ การสาธารณสุขมูลฐานจะเป็นส่วนที่ผสมผสานอยู่ในทั้งระบบบริการสาธารณสุขมูลฐานของรัฐ โดยเป็นศูนย์กลางของระบบและเป็นส่วนผสมผสานอยู่ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมทั้งหมดของชุมชน (World Health Organization, 1978 : 34)

กระทรวงสาธารณสุขของไทยให้คำนิยาม ดังนี้

การสาธารณสุขมูลฐาน คือ แนวการดำเนินงานทางด้านสาธารณสุขที่ผสมผสานบริการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การให้การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการร่วมมือของส่วนราชการในการบรรลุผลการดำเนินงาน ทั้งนี้มุ่งที่จะดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก รวมทั้งการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชีวิตประจำวัน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และลักษณะสังคมของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาสุขภาพได้ทันกับความต้องการ ทั้งนี้การดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานจะเชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นอื่น ๆ โดยอาศัยการสนับสนุนจากระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ ในลักษณะของการรับช่วงต่อจากท้องถิ่น และการพัฒนาระบบการสื่อสารภายในชุมชน (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2532 : 16)

การสาธารณสุขมูลฐาน เป็นกิจกรรมการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินงานที่สามารถสนองความต้องการของชุมชนอย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง และการผสมผสานกับกระบวนการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ซึ่งหลักการเหล่านี้จะเป็นไปได้ในทางปฏิบัติก็ต่อเมื่อประชาชนสามารถพัฒนาตัวเองให้คิดเป็น มองเห็นปัญหา ที่ดำรงอยู่ตามสภาพที่เป็นจริง ยอมรับปัญหา มีความคิด ความต้องการที่จะแก้ไข และมีความรู้ ความสามารถเพียงพอที่จะพัฒนาตัวเอง ครอบครัวและชุมชนได้ (ทิพย์วราภรณ์ ธรรมยุตนา, 2527 : 13)

จากนิยามดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การสาธารณสุขมูลฐาน คือ กลวิธีที่ใช้ในการพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านสาธารณสุขที่ผสมผสานบริการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การให้การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการร่วมมือของส่วนราชการเพื่อให้

ประชาชนสามารถพัฒนาตัวเองให้คิดเป็น มองปัญหาเป็นตามที่ดำรงอยู่ในสภาพที่เป็นจริง เผชิญปัญหาที่มีความคิดจะแก้ไขและมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะพัฒนาตัวเอง ครอบครัว และชุมชน

หลักการสาธารณสุขมูลฐาน

ในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานมีหลักการของโครงการสาธารณสุขมูลฐาน อันหมายถึง ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินงานของโครงการ กล่าวโดยสังเขปดังนี้ (อมร นนทสุด, 2524 : 5-6)

1. การสาธารณสุขมูลฐาน เป็นระบบบริการสาธารณสุขที่เพิ่มเติมหรือเสริมจากระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ ซึ่งจัดบริการในระดับตำบล หมู่บ้าน โดยประชาชนและความร่วมมือของชุมชนเอง
2. การสาธารณสุขมูลฐาน เป็นการพัฒนาชุมชนให้มีความสามารถในการที่จะแก้ไขปัญหาสาธารณสุขได้ด้วยตนเอง โดยการที่ชุมชนร่วมมือจัดทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่
3. การสาธารณสุขมูลฐาน จะเกิดขึ้นมาได้จะต้องให้ชุมชนรับรู้และทราบว่าปัญหาของชุมชนคืออะไร และร่วมกันพิจารณาถึงแนวทางที่จะแก้ไขปัญหา รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้
4. หน้าที่และบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐคือทำงานร่วมกับประชาชน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตที่ดีแก่ชุมชน
5. ความร่วมมือของชุมชน คือ หัวใจของการสาธารณสุขมูลฐาน
6. สุขภาพอนามัยที่ดีมีความสัมพันธ์กับฐานะความเป็นอยู่ และการดำรงชีวิต ดังนั้นงานบริการสาธารณสุขต้องผสมผสานกับงานการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อาทิ การเกษตร ฯลฯ
7. งานสาธารณสุขมูลฐาน ต้องใช้เทคนิคและวิธีการง่าย ๆ ไม่เกินขอบเขต และกำลังที่ชุมชนจะเข้าใจและนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้

8. งานสาธารณสุขมูลฐานจะต้องสอดคล้องและอาศัยประโยชน์จากสถาบันหรือระบบชีวิตประจำวันของชุมชน

9. งานสาธารณสุขมูลฐานควรมีความยืดหยุ่นในการที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาตามความเหมาะสมของสภาพสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่ประสบอยู่

10. บริการสาธารณสุขที่ประชาชนสามารถดำเนินการได้เองในหมู่บ้าน คือ การสุขศึกษา การควบคุมป้องกันโรคในท้องถิ่น การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและการจัดหาน้ำสะอาด การให้วัคซีนป้องกันโรคติดต่อ การส่งเสริมโภชนาการ การรักษาพยาบาลโรคง่าย ๆ ที่พบบ่อยในท้องถิ่น การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว ตลอดจนจนถึงการจัดหายาที่จำเป็นไว้ใช้ในหมู่บ้าน

11. งานสาธารณสุขมูลฐาน ต้องมีความเชื่อมโยงกับงานบริการสาธารณสุขของรัฐ ในด้านการให้การสนับสนุน การส่งผู้ป่วยเพื่อรับการรักษาพยาบาลต่อ การให้การศึกษาต่อเนื่อง การให้ข้อมูลข่าวสารทางด้านสาธารณสุข

องค์ประกอบของการสาธารณสุขมูลฐาน

จากการประชุมนานาชาติ ณ เมืองอัลมา อตา ประเทศรัสเซีย ที่ประชุมได้กำหนดไว้ว่า การสาธารณสุขมูลฐานมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 8 องค์ประกอบ ดังนี้ (กุหลาบ รัตนสิจธรรม, 2532 : 23)

1. การสุขศึกษา หรือการให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพอนามัยที่มีอยู่ตลอดจนวิธีการป้องกันและควบคุมปัญหาเหล่านั้น
2. สนับสนุนการจัดหาอาหารและการโภชนาการ
3. การจัดหาน้ำสะอาดให้พอ เพียงตลอดจนการสุขาภิบาลขั้นพื้นฐาน
4. การดูแลอนามัยแม่และเด็ก รวมทั้งการวางแผนครอบครัว
5. การสร้างภูมิคุ้มกันโรคเพื่อป้องกันโรคติดต่อที่สำคัญ
6. การป้องกันและควบคุมโรคระบาดที่มีอยู่ในท้องถิ่น
7. การรักษาพยาบาลที่เหมาะสมสำหรับโรคและการบาดเจ็บที่พบบ่อย
8. การจัดหายาที่จำเป็นไว้ใช้ในหมู่บ้าน

สำหรับในประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุขได้จัดให้มีการประชุมเกี่ยวกับวิธีที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ. 2543 ในระหว่างวันที่ 6-7 พฤษภาคม 2522 ที่ประชุมได้เพิ่มเติมบริการสาธารณสุขมูลฐานสำหรับประเทศไทยขึ้นอีก 2 ประการ คือ

1. การทันตสาธารณสุข
2. การสุขภาพจิต

กลวิธีและกิจกรรมในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน

การดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสาธารณสุขมูลฐานที่กำหนดไว้ว่า (ปรีชา ตีสวัสดิ์, 2526 : 172- 173)

วัตถุประสงค์ทั่วไป : เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้ทั่วถึงกัน โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชน มีความรู้ความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่จำเป็นสำหรับหมู่บ้านและสามารถที่จะช่วยเหลือดูแลและพัฒนาสุขภาพอนามัยด้วยตนเอง ตลอดจนผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนในการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีที่เหมาะสมในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากองค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ดำเนินการใช้กลวิธีต่าง ๆ มากมาย โดยยึดหลัก 4 ประการ เพื่อให้การสาธารณสุขมูลฐานเป็นจริงขึ้นมา คือ

1. ประชาชนเป็นเจ้าของ หรืออาศัยหลักความร่วมมือของชุมชน

การที่จะให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้านั้น ประชาชนจะต้องดำเนินการด้วยตนเองโดยรัฐให้การสนับสนุน การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสาธารณสุขนั้น จำเป็นจะต้องมีกลวิธีหรือการนำประชาชนมามีส่วนร่วมดังต่อไปนี้ คือ

1.1 ต้องมีการเตรียมชุมชน แบ่งออกได้ 2 ขั้นตอน คือ

1.1.1 การเตรียมเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อันได้แก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของรัฐทุกระดับโดยการเตรียมให้พร้อมที่จะทำงานกับประชาชน เจ้าหน้าที่จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของการสาธารณสุขมูลฐานอย่างชัดเจน สามารถอธิบายและตอบคำถามของประชาชนได้ถึงผลดีหรือผลลัพธ์ที่ประชาชนจะได้ในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน สามารถที่จะทำการฝึกอบรมประชาชนให้เข้าใจและประการสำคัญคือ เตรียมเจ้าหน้าที่ให้มีความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ของประเทศชาติและของประชาชน งานสาธารณสุขมูลฐานจะประสบผลสำเร็จ หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนจะดีขึ้นได้นั้น เจ้าหน้าที่ที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในระดับอำเภอและตำบลยังเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ย่อมจะทราบถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากผลการสำรวจพบว่า ชุมชนใดที่ประชาชนมีความพร้อมเพรียงร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาที่ดีนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการทำงานต่อส่วนรวมดี การเตรียมเจ้าหน้าที่ให้พร้อมต่อการทำงานกับประชาชนจึงต้องมืออยู่ตลอดเวลา

1.1.2 การเตรียมประชาชน การที่ประชาชนจะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาสาธารณสุขด้วยตนเองนั้น ประชาชนจะต้องเห็นถึงความสำคัญของงานสาธารณสุขด้วย เพราะที่ผ่านมาประชาชนชนมักจะทำให้ความสำคัญน้อย และคิดว่าเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้นในเรื่องการบริการสาธารณสุข การทำความเข้าใจประชาชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ จะต้องชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจถึงแผนความคิดและหลักการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งให้เห็นการร่วมมือของประชาชนว่ามีประโยชน์อย่างไรต่อชุมชนของตนเอง พยายามกระตุ้นให้องค์กรชุมชน ผู้นำที่มีอยู่ร่วมมือในการแก้ปัญหาสาธารณสุข การเตรียมประชาชนให้เข้าใจในงานสาธารณสุขมูลฐาน จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสูงมากจะขาดเสียมิได้ เพราะจากผลการวิจัยพบว่า การที่ประชาชนไม่ยอมรับหรือร่วมมือน้อยในการแก้ปัญหาสาธารณสุขนั้นเป็นเพราะขาดการเตรียมประชาชนให้เข้าใจในงานสาธารณสุขมูลฐานเสียก่อน

1.2 การคัดเลือกอาสาสมัคร (ผสส.และอสสม.) เมื่อประชาชนมีความเข้าใจในงานสาธารณสุขมูลฐานดีแล้ว ประชาชนจะเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่มีจิตใจ

เสียสละต่อส่วนรวมเข้ารับการอบรมเป็น ผสส. และอสม. โดยการใช่วิธีสังคมมิติ หรือแบบประชาธิปไตย การคัดเลือก ผสส. หรืออสม. นี้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าเลือก ผู้ที่ไม่มีจิตใจเสียสละต่อส่วนรวมแล้ว การปฏิบัติงานของ ผสส. และอสม. ก็จะไม่มีประสิทธิภาพ การคัดเลือกในช่วงนี้จึงต้องใช้เวลาและต้องเป็นการเตรียมประชาชนในหมู่บ้านให้เข้าใจเป็นพิเศษ

1.3 การฝึกอบรม ผสส. และอสม. เมื่อประชาชนเลือก ผสส. และอสม. ได้แล้ว จะเข้ารับการฝึกอบรมความรู้ด้านสาธารณสุขจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในประเด็นที่สำคัญ ๆ คือ

- 1.3.1 การทำงานเป็นกลุ่ม
- 1.3.2 การวิเคราะห์ปัญหาสาธารณสุขหมู่บ้าน
- 1.3.3 การใช้สถานบริการของรัฐ
- 1.3.4 โรคและอาการของโรคตลอดจนป้องกันและรักษา

เมื่อ ผสส. และอสม. ได้รับความรู้ดังกล่าวแล้วก็สามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน ตลอดจนช่วยเหลือผู้อื่นได้

1.4 การติดตามสนับสนุนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อ ผสส. และอสม. กลับไปปฏิบัติงานในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่จะต้องให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาร่วมมือปฏิบัติกับ ผสส. และอสม. และประชาชนในหมู่บ้านต่อการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในหมู่บ้าน การติดตามโดยสม่ำเสมอโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นเรื่องที่จะขาดเสียมิได้

1.5 การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ การจัดตั้งกองทุนขึ้นในหมู่บ้านโดยประชาชนเป็นรูปแบบที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหา ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านนั้นได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้มียาที่จำเป็นไว้ในหมู่บ้าน จากลักษณะของการจัดตั้งกองทุนยา เช่นนี้ ยังสามารถที่จะพัฒนาต่อไปให้เป็นกองทุนเอนกประสงค์ได้ ในส่วนของการบริการและจัดการเกี่ยวกับกองทุนต่าง ๆ นั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเป็นผู้เล็งคอยช่วยเหลือ แนะนำ ตลอดเวลาและจะต้องเป็นรูปแบบที่ง่ายต่อชาวบ้านนำไปปฏิบัติ

2. การผสมผสานกับงานอื่น การผสมผสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในงานสาธารณสุขมูลฐาน เป็นเรื่องที่สำคัญมากต่อผลสำเร็จของงาน เพราะการพัฒนาชนบทไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยงานสาธารณสุขเพียงด้านเดียว จะต้องผสมผสานกับทุก ๆ ฝ่าย ซึ่งพอแบ่งได้ดังนี้

2.1 ภายในกระทรวงสาธารณสุข จะต้องมีการผสมผสานกันทั้งในส่วนเนื้อหาของงานและแผนการปฏิบัติงานกองวิชาการ ในงานสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อให้การกำหนดรูปแบบและวิธีการเป็นไปในแนวเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

2.2 ภายนอกกระทรวง ประสานงานกับกระทรวงต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงเกษตร ศึกษาศึกษาธิการ และมหาดไทย (กรมการปกครอง) ในการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน โดยการวางแผนร่วมกัน ปฏิบัติงานร่วมกันและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

3. การใช้เทคโนโลยีเหมาะสม ความสำเร็จของงานสาธารณสุขมูลฐานนั้น อยู่ที่ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในเรื่องที่ทำได้ เช่น เรื่องการรักษาพยาบาลเล็ก ๆ น้อย ๆ การดูแลป้องกันโรคติดต่อ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย และการฟื้นฟูสภาพของร่างกายภายหลังการเจ็บป่วย แต่การช่วยเหลือตนเองในเรื่องดังกล่าวจะต้องเป็นเรื่องที่ไม่ซับซ้อนหรือทำได้ยาก ถ้าหากในเรื่องที่ทำแล้วไม่แน่ใจหรือเกิดผลเสียมากกว่าผลดีก็ไม่นำมาใช้ในงานสาธารณสุขมูลฐาน

4. ระบบบริการสาธารณสุขของรัฐจะต้องสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน บริการสาธารณสุขของรัฐนั้น เน้นด้านการให้บริการทุกชนิดแก่ประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการ ในงานสาธารณสุขมูลฐานนั้นเน้นให้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการให้บริการด้วยตนเอง การดำเนินงานด้วยตนเอง

เป้าหมายและกลวิธีการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน

1. เป้าหมายการดำเนินงาน

1.1 ส่วนภูมิภาคในชนบท กำหนดดำเนินการให้ครอบคลุมหมู่บ้านทุกหมู่บ้านใน 73 จังหวัด 739 อำเภอ 6,983 ตำบล

1.2 ส่วนภูมิภาคในเขตเมือง กำหนดดำเนินการให้ครอบคลุม 73 จังหวัด 144 เทศบาล 492 ชุมชนแออัด

2. กลวิธีการดำเนินงาน

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการสาธารณสุขมูลฐาน จึงได้กำหนด วิธีการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 การพัฒนาโครงสร้างสาธารณสุข โดยการขยายพื้นที่การดำเนินการจัดตั้งและพัฒนาอาสาสมัครสาธารณสุข ให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในชนบท และทุกชุมชนแออัดในเขตเมืองตลอดจนขยายโครงสร้างสาธารณสุขมูลฐาน โดยการฝึกอบรมแม่บ้านและผู้นำชุมชนอื่น ๆ ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการสาธารณสุขมูลฐาน

2.2 การพัฒนาการดำเนินงานกองทุน โดยการพัฒนาให้ชุมชนเรียนรู้ และสามารถระดมทรัพยากรและบริหารจัดการกองทุน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขและด้านอื่น ๆ ต่อไป

2.3 การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน หรือชุมชน โดยการพัฒนาให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถ ใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหา และกำหนดแนวทางแก้ปัญหาโดยใช้ งบประมาณ เป็นเครื่องมือ

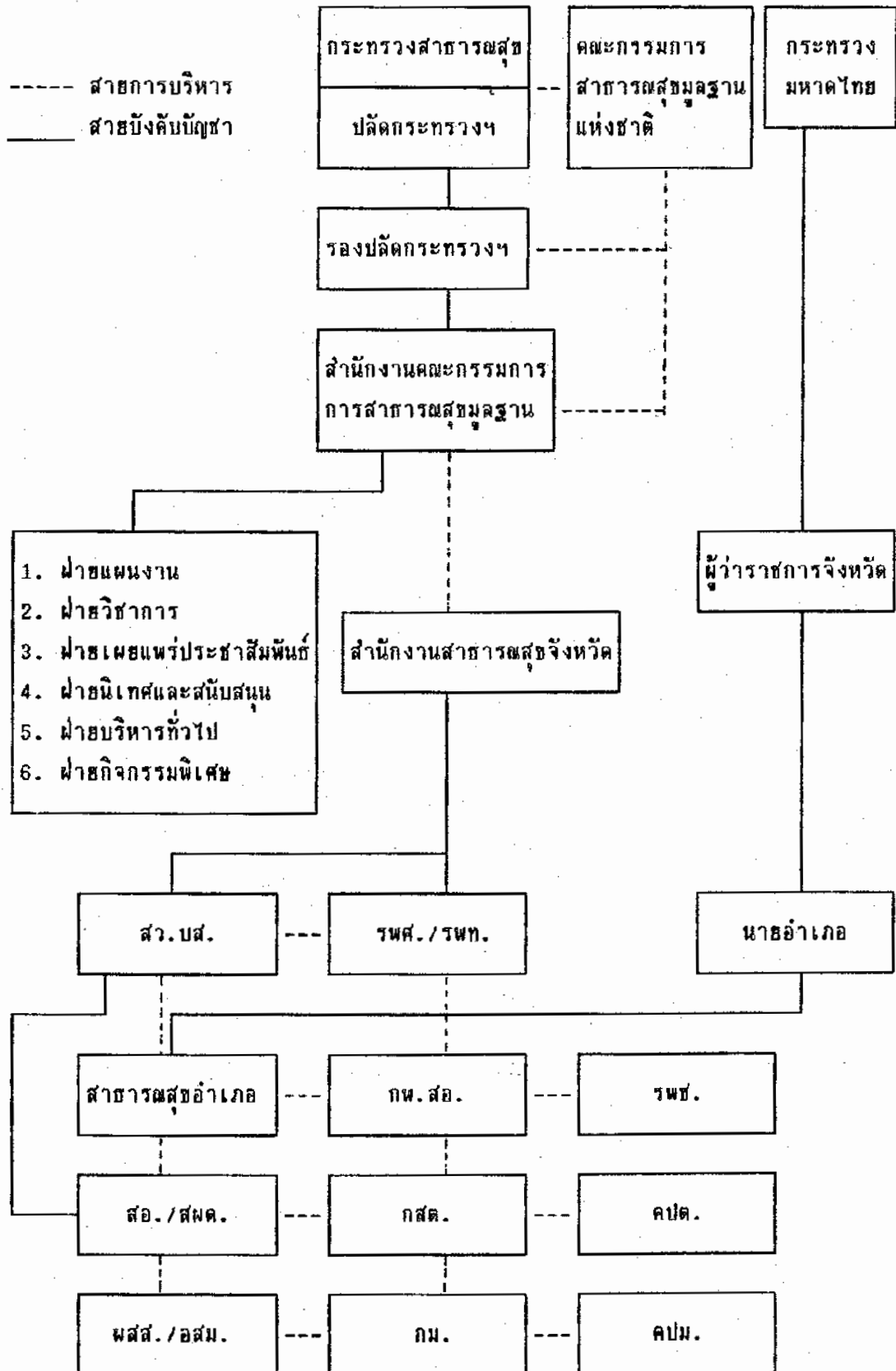
2.4 การพัฒนาหมู่บ้านแกนนำและการจัดตั้งเครือข่ายหมู่บ้าน สำหรับแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ตลอดจนถึงถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ระหว่างหมู่บ้านหรือชุมชนโดยการจัดให้มีการสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ตลอดจนถึงถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งนี้รวมสัมมนาเพื่อการประเมินผลการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้วย

2.5 การพัฒนาและนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยการส่งเสริมให้มีการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในท้องถิ่นนั้น ๆ ยังมีผลมาจากการศึกษาวิจัยพัฒนารูปแบบและระบบของการสาธารณสุขมูลฐานให้เอื้อต่อการดำเนินงานอย่างเหมาะสมมีคุณภาพ และเป็นรากฐานการพัฒนาในอนาคต ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค (คณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน, 2532 - 083924)

ACC. No. 083924
DATE RECEIVED 01 เม.ย. 2536

โครงสร้างการสาธารณสุขมูลฐาน

แผนภูมิ 1 โครงสร้างการสาธารณสุขมูลฐาน

หมายเหตุ :	สว.บส.	สำนักงานส่งเสริมวิชาการและบริการสาธารณสุขจังหวัด
	รพศ./รพท.	โรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป
	กพ.สอ.	คณะกรรมการพัฒนาการสาธารณสุขอำเภอ
	รพช.	โรงพยาบาลชุมชน
	สอ/สพด.	สถานีอนามัย/สำนักงานผดุงครรภ์
	กสด.	คณะกรรมการสภาตำบล
	คปต.	คณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล
	กม.	คณะกรรมการหมู่บ้าน
	คปม.	คณะที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน

ในส่วนของโครงสร้างการสาธารณสุขมูลฐาน ที่จะกล่าวถึงในการวิจัยครั้งนี้ เน้นกลวิธีการจัดบริการสาธารณสุขให้เข้าถึงชาวบ้านอย่างทั่วถึง คือ การพัฒนาความรู้ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยให้ชาวบ้าน และการกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมจัดการด้านสุขภาพด้วยชุมชนเอง โดยการค้นหาบุคคลที่เป็นจุดรวมของการติดต่อ เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของชาวบ้าน และเป็นบุคคลที่มีลักษณะชอบช่วยเหลือชาวบ้านด้วยใจสมัครมาเข้ารับการฝึกอบรมเป็น อสม. หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (กองแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข, 2524 : 1-2)

อสม. จะเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบริการสาธารณสุขของรัฐกับบริการสาธารณสุขมูลฐานในชุมชนให้เข้าไปเชื่อมโยงประสานกันเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน การพัฒนา อสม. นี้เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการแก้ไขปัญหาที่เป็นปัจจัยสำคัญของสุขภาพ คือ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงพฤติกรรม และการปรับปรุงบริการเพื่อการมีสุขภาพดีที่หัวหน้า โดยยึดหลักการพึ่งตนเองของตัวบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยที่ความยากจนและความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เพราะด้อยการศึกษาทำให้ประชาชนไม่มีโอกาสที่จะให้ความสำคัญต่อสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัวเท่าที่ควร เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาจึงมีศักยภาพจำกัดในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีคนจำกัดมีงบประมาณ และทรัพยากร

อื่น ๆ จำกัด ทำให้ไม่สามารถใช้กลยุทธ์ที่จะคุ้มแททรพยากรให้มากกว่านี้ แนวคิด การฝึกอบรม อสม. จึงเป็นการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่ตรงประเด็น มิใช่เป็นการ ผลักภาระ ให้กับประชาชนเป็นการเปลี่ยนแนวการพัฒนาจากการที่รัฐเป็น "ผู้ให้" และประชาชนเป็น "ผู้รับ" มาเป็นการพัฒนาร่วมมือร่วมใจ โดยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการคิดและแก้ไขปัญหาของตนเอง ส่วนรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ โดยการพัฒนาศาธารณสุขก็ยังเป็นหน้าที่หลักของรัฐอยู่เพียงแต่ อสม. เจ้าหน้าที่เป็น ผู้เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพอนามัยขึ้นพื้นฐานที่ถูกต้องไปสู่ครอบครัวและ ชุมชน โดยที่ อสม. เป็นจุดเชื่อมโยงของการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน เพื่อ ทำการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการรักษา การป้องกัน การส่งเสริม และการฟื้นฟูสุขภาพโดยประชาชน ของประชาชน และ เพื่อประชาชนเองซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพอนามัยที่ถูกต้องในหมู่ ประชาชนนั้นจะต้องมีการเริ่มต้นและต้องการเวลาในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องนี้เจริญงอกงามขึ้นในสำนึกของประชาชน จนกลายเป็นวัฒนธรรมหรือพฤติกรรม ทางสุขภาพอนามัยที่ถูกต้องในหมู่ประชาชน (จ่ารุญ มีชนอม, 2532 : 88)

อสม. หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและได้รับการคัดเลือกจาก ผสส. หมู่บ้านละ 1 คน ให้เป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านให้เข้ารับการฝึกอบรม ความรู้ด้านสาธารณสุข และการให้การบริการสุขภาพขึ้นพื้นฐานเป็นเวลา 15 วัน เพื่อกลับไปให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการส่งสารข้อมูล ทางสาธารณสุขระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้าน (คุชณิ สุกขปริยาศรี, 2531 : 88)

ในการฝึกอบรม อสม. มีเรื่องที่สำคัญต้องศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อนำ ความรู้ความสามารถนี้ไปปฏิบัติงานในหมู่บ้านของตนให้บรรลุการมีสุขภาพดีที่หัวหน้า ภายใต้อการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ แบ่งเป็น 9 หมวด จำนวน 62 เรื่อง (ดังรายละเอียดในภาคผนวก ก.)

และในการมีสุขภาพดีที่หัวหน้า ประชาชนจะต้องได้รับบริการสาธารณสุขที่จำเป็น โดยเฉพาะการบริการสาธารณสุขที่จะสามารถลดภาวะเกิดโรค หรือความรุนแรงของโรคต่าง ๆ ลงได้ สุขภาพดีที่หัวหน้า จึงหมายถึง บริการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งประกอบด้วย 8 กิจกรรม ในองค์ประกอบของงานสาธารณสุขมูลฐาน อันได้แก่

1. งานสุขศึกษา
2. การควบคุมโรคติดต่อ
3. การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
4. การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว
5. การจัดหายาที่จำเป็น
6. การส่งเสริมโภชนาการ
7. การรักษาพยาบาลโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น
8. การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและการจัดหาน้ำสะอาด

(สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน, 2528 : 42-61)

ซึ่งกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมนี้ อสม. จะเป็นผู้นำมาใช้ดำเนินการให้บริการแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีงานวิจัยหลายเรื่องของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ทำการศึกษาวิจัยในแง่ของการให้ความสำคัญ และการปฏิบัติงาน ในส่วนที่น่าสนใจและมีความสำคัญที่จะทำการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะตัวแปร ระดับการศึกษา อาชีพ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ ซึ่งจะแยกพิจารณาในแต่ละเรื่อง เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการให้ความสำคัญและ
การปฏิบัติงาน

การศึกษามีส่วนช่วยในบุคคลมีความเข้าใจ เห็นความสำคัญในสิ่งที่
เขาได้รับรู้ หรือเรียนรู้มาอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมี
ความรู้ความเข้าใจ ให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในเรื่องต่าง ๆ ในหลายลักษณะ
ดังผลงานการศึกษาวิจัย ต่อไปนี้

ฝ่ายนโยบายวางแผนและวิจัย กองแผนงานสาธารณสุข ได้ทำการ
ประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม. ปรากฏว่า อสม. ที่จบการศึกษาประถมศึกษา
ตอนต้น ส่วนใหญ่เห็นว่า บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้อยู่ในเกณฑ์พอดี และมีความภาคภูมิใจ
ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ไม่เคยคิดจะลาออกจากการเป็น อสม. งานที่ปฏิบัติส่วนใหญ่
เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลโดยการใช้ยาสามัญประจำบ้าน รองลงมาคือ แนะนำการใช้สถาน
บริการสาธารณสุข การให้ยา การเผยแพร่ความรู้ทางด้านสาธารณสุข (กองแผนงาน
กระทรวงสาธารณสุข, 2524 : 2)

สุนทร ทองคงและคณะ ศึกษาวิจัย พบว่า ระดับการศึกษาของ อสม.
ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ (สุนทร ทองคงและคณะ,
2527 : 89) ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ นภาพร โอบคง ที่ทำการศึกษาในเรื่อง
เดียวกันแต่พื้นที่ทำการศึกษต่างกัน

ส่วนร่วมมิตร คำผา ได้ทำการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษามีความ
สัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานร้านค้าชนบทของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเป็นตัวพยากรณ์ความสำเร็จของการดำเนินงาน
ได้ประมาณ ร้อยละ 59.05 (ร่วมมิตร คำผา, 2531 : บทคัดย่อ) อภา
นิตยศักดิ์ ศึกษาวิจัย พบว่า ผู้บริหารพยาบาลให้ความสำคัญในการจัดการต่อความ
เสี่ยงของการปฏิบัติการพยาบาล ในด้านการให้ยาผิด อุบัติเหตุหกล้มและตกเตียง
เทคนิคปลอดภัยที่ไม่ถูกต้อง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษา
(อภา นิตยศักดิ์, 2532 : บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชแสง ชวศิริ

ศึกษาพบว่า อาจารย์พยาบาลกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาทางการพยาบาลระดับปริญญาตรี มีระดับความคิดเห็นต่อพฤติกรรมค่านิยมด้านคุณสมบัติของพยาบาลแตกต่างจากกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ไชแสง ชวศิริ, 2533 : บทคัดย่อ) ทำนองเดียวกันกับ พวงเพ็ชร ดันติวิวัฒน์ ศึกษาพบว่า อาจารย์ผู้สอนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ให้ความสำคัญต่อผลการปฏิบัติงานวิชาการเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยอาจารย์ผู้สอนที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า ให้ความสำคัญต่อผลการปฏิบัติงานด้านวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนสูงกว่าอาจารย์ผู้สอนที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโท/สูงกว่า (พวงเพ็ชร ดันติวิวัฒน์, 2534 : บทคัดย่อ) และเช่นเดียวกันกับการศึกษาวิจัยของ เรลอส (Relos) พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความพอใจ และไม่พอใจในการทำงานของอาสาสมัครที่ให้บริการเพื่อนมนุษย์ในองค์กรต่าง ๆ ด้วยระดับที่แตกต่างกัน (Relos, 1991 : Dissertation Abstract) แต่การศึกษาของ พรรณทิพา ศิลปประสิทธิ์ ศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบความรู้และคุณค่าเกี่ยวกับการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยของพยาบาลวิชาชีพ จำแนกตามวุฒิการศึกษาค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบการรายงานการปฏิบัติกิจกรรมการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยของพยาบาลวิชาชีพ จำแนกตามวุฒิการศึกษาค่าเฉลี่ยคะแนนรวมก็ไม่แตกต่างกัน (พรรณทิพา ศิลปประสิทธิ์, 2531 : บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชวนพงษ์ ลั่นซ้าย ศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี กับวุฒิตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานเร่งรัดคุณภาพการศึกษา โดยส่วนรวม ไม่แตกต่างกัน (ชวนพงษ์ ลั่นซ้าย, 2531 : 116-117)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงาน

บุคคลที่มีอาชีพต่างกันย่อมมีลักษณะของความคิด การยอมรับ การให้คุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งการปฏิบัติงาน ที่แตกต่างกันออกไปในหลายรูปแบบดังเช่นงานวิจัยต่อไปนี้

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ ได้ทำการประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม. จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน ผู้ที่สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ อสม. ให้ได้ผลดีจะต้องมีอาชีพและหลักฐานที่มั่นคง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2521 : 1) และฝ่ายนโยบายวางแผนและวิจัยกองแผนงานสาธารณสุข ได้ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกัน พบว่า อสม. ที่มีอาชีพทางด้านการเกษตร จะเห็นความสำคัญ และภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ไม่เคยคิดจะลาออกจากการเป็น อสม. (กองแผนงานสาธารณสุข, 2524 : 2)

ในส่วนของ สุนทร ทองคงและคณะ ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ อสม. จังหวัดนครสวรรค์ ในโครงการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข พบว่า อาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ อสม. (สุนทร ทองคง และคณะ, 2527 : 89) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัล บาคเรอ (Al-Bakr) พบว่า อาชีพต่าง ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของลูกจ้าง (Al-Bakr, 1990 : Dissertation Abstract) สุนทร ทองคงและคณะ, 2527 : 98) แต่การศึกษาของนภาพร โอดง ที่ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกันกับของสุนทร ทองคงและคณะ แต่พื้นที่ทำการศึกษาต่างกัน พบว่า อาชีพ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (นภาพร โอดง, 2531 : บทคัดย่อ)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงาน

การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ย่อมส่งผลต่อการให้ความสำคัญและมีเจตคติที่ดีต่อกัน ในแง่ของการปฏิบัติงานก็เช่นเดียวกัน การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปฏิบัติงาน ย่อมส่งผลต่อการทำงานนั้น ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ มีผู้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ไว้ดังนี้

กองสุขศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ให้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของผู้สื่อข่าวสาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (พสส./อสม.) ในปี พ.ศ. 2520-2521 ได้ทำการศึกษา

วิจัยแบบระยะยาว ตลอดระยะเวลา 1 ปี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการ สัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ในลักษณะที่ร่วมอยู่ในชุมชนอย่างใกล้ชิด ในอำเภอ สะเมิงและอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการศึกษาวิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญ ที่เป็นหลักอยู่ที่ตัวเจ้าหน้าที่สาธารณสุขบริหารงานได้ไม่ดีเท่าที่ควร มีเวลาพบปะ อสม. น้อย ไม่ชอบออกท้องที่ และสิ่งสนับสนุนบางอย่าง อสม. ได้รับไม่สม่ำเสมอ ต้องเข้ามาติดตามจากเจ้าหน้าที่เกือบทุกครั้ง ซึ่งมีผลทำให้ อสม. เกิดความรำคาญ ใจ เบื่อหน่าย และไม่อยากเป็น อสม. อีกต่อไป เพราะการเป็น อสม. นอกจาก เสียเวลาแล้ว งานอาชีพประจำที่ทำอยู่ยังเสียไปด้วย (กองสุขศึกษา สำนักงานปลัด กระทรวง, 2521 : 14) ฝ่ายนโยบายวางแผนและวิจัยกองแผนงานสาธารณสุข ได้ ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกัน ของปี 2524 พบว่า อสม. ให้ความสำคัญต่อการนิเทศ งานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพราะจะช่วยแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานได้พอสมควร (ฝ่ายนโยบายวางแผนและวิจัย กองแผนงานสาธารณสุข, 2524 : 10) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ เบญจา ยอดดำนิน และเพชรไสว ล้อมตระกูลและคณะ พบ ว่าการนิเทศงานอย่างสม่ำเสมอ การประสานงานเป็นระยะ ๆ ระหว่าง อสม. กับ เจ้าหน้าที่ เมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามาหมู่บ้านบ่อยครั้ง ทำให้ อสม. มีความรู้ มั่นใจใน การปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น และเกิดความคุ้นเคย สนุกสนมเป็นกันเอง มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดกำลังใจ และพอใจในการปฏิบัติงาน (เพชรไสว ล้อมตระกูลและคณะ, 2533 : 32, 61-62, เบญจา ยอดดำนิน, 2521 : 14)

ส่วนนภาพร โอดง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ของ อสม. พบว่า อสม. ส่วนใหญ่เคยได้รับการเยี่ยมชมเยียนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตามที่กำหนดคือ อย่างน้อย 4 ครั้งต่อปี และพบว่าจำนวนครั้งของการนิเทศงาน, การติดต่อประสานงานกันของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของ อสม. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (นภาพร โอดง, 2531 : บทคัดย่อ) เช่นเดียวกันกับการศึกษาวิจัยของ ร่วมมิตร คำผา พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานร้านค้าชนบท ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเป็นตัว

พยากรณ์ความสำเร็จของการดำเนินงานได้ประมาณร้อยละ 59.05 (ร่วมมิตร คำพา, 2531 : บทคัดย่อ) และการศึกษาวิจัยของ ไพเรอร์ (Prior) พบว่า ตัวแปรที่สำคัญต่อการปฏิบัติงาน คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของผู้ร่วมงาน และแรงจูงใจในการส่งเสริมด้านความรู้ (Prior, 1991 : Dissertation Abstract)

4. ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่กับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงาน

การให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานจากประสบการณ์ของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อมจะส่งผลทำให้บุคคลตัดสินใจ ตัดค่า และกระทำไปในทิศทางที่แตกต่างกัน ดังมีผลงานวิจัยที่จะทำเสนอต่อไปนี้

ปรากรม วุฒิพงศ์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ การดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีกรรมการขายยา พบว่า ระยะเวลาในการดำเนินงานของกรรมการขายยา มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการขายยาที่ดำเนินงานมาไม่นาน จะมีการดำเนินงานด้านบริหารจัดการดีกว่ากรรมการขายยาที่ดำเนินงานมานาน (ปรากรม วุฒิพงศ์ และคณะ, 2529 : 33) แต่การศึกษาวิจัยของ บัวแก้ว ศรีจันทร์ทอง พบว่า การเปรียบเทียบรายงานการปฏิบัติกิจกรรมการบริหารงานด้านการควบคุมการติดเชื้อโรคของพยาบาลหัวหน้างานของผู้ป่วยที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน จะปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพยาบาลหัวหน้างานของผู้ป่วยที่มีประสบการณ์ 11 ปีขึ้นไป มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มประสบการณ์ 1-5 ปี (บัวแก้ว ศรีจันทร์ทอง, 2532 : บทคัดย่อ) ส่วนการศึกษาวิจัยของ อาภา นิตยศักดิ์ พบว่า ผู้บริหารการพยาบาลให้ความสำคัญต่อการจัดการต่อความเสี่ยงของการปฏิบัติการพยาบาลในด้านการให้ยาผิด อุบัติเหตุ หกล้มและตกเตียง เทคนิคปลอดภัยที่ไม่ถูกต้อง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์การบริหาร (อาภา นิตยศักดิ์, 2532 : บทคัดย่อ) และ การศึกษาวิจัยของ ไชแสง ช่วศิริ พบว่า อาจารย์พยาบาลที่ระดับความคิดเห็นต่อ

พฤติกรรมค่านิยมทางการศึกษาแตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่มีประสบการณ์ด้านการสอน 1-5 ปี กับกลุ่มที่มีประสบการณ์ด้านการสอน 5-10 ปี และระหว่างกลุ่มที่มีประสบการณ์ด้านการสอน 5-10 ปี กับกลุ่มที่มีประสบการณ์ด้านการสอนมากกว่า 10 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ไชแสง ชวศิริ, 2533 : บทคัดย่อ)

แต่การศึกษาของ สมชาย มิตรมูลพิทักษ์ พบว่า การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน เมื่อจำแนกตามอายุราชการ มีการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาไม่แตกต่างกัน (สมชาย มิตรมูลพิทักษ์, 2531 : บทคัดย่อ)

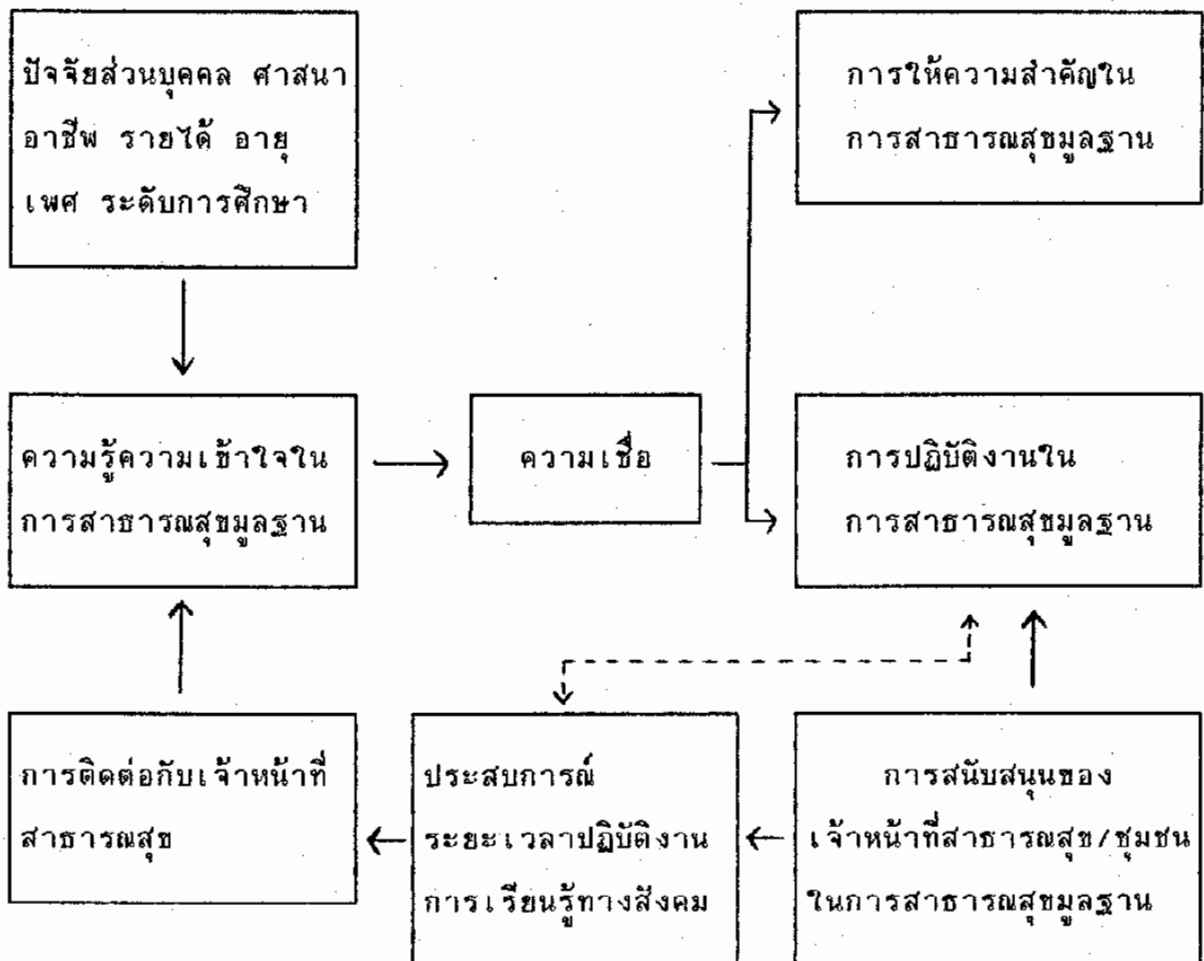
ทำนองเดียวกันกับการศึกษาวิจัยของ ชวนพงษ์ ลั่นซ้าย พบว่า ประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารต่ำกว่า 10 ปี กับมีประสบการณ์ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานเร่งรัดคุณภาพการศึกษา โดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน (ชวนพงษ์ ลั่นซ้าย, 2531 : 116-117)

การศึกษาวิจัยของ พรรณทิพา ศิลปประสิทธิ์ ก็ได้ผลการวิจัยเช่นเดียวกัน คือ เมื่อเปรียบเทียบการรายงานการปฏิบัติกิจกรรมการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยของพยาบาลวิชาชีพจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบความรู้และคุณค่าเกี่ยวกับการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยของพยาบาลวิชาชีพ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมไม่แตกต่างกัน (พรรณทิพา ศิลปประสิทธิ์, 2531 : บทคัดย่อ) และประชิด ศราษพันธ์ุ ศึกษาวิจัยพบว่า ประสบการณ์ทางการพยาบาล ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้างานของผู้ป่วย ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติงาน (ประชิด ศราษพันธ์ุ, 2532 : บทคัดย่อ) ในส่วนของงานวิจัยต่างประเทศก็ให้ผลงานวิจัยออกมาในลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังเช่นงานวิจัยของ บรูดเนค (Brudnak) พบว่า พยาบาลที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่ามีความพอใจในการปฏิบัติงานในสภาพงานปัจจุบันมากกว่า พยาบาลที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า (Brudnak, 1990 : Dissertation Abstract) เฮฟรานเนค (Havranek) ศึกษาวิจัยพบว่า ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาของบุคคลจะเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีต่อความสำเร็จใน

การปฏิบัติงาน ในหน้าที่ใหม่ (Havranek, 1991 : Dissertation Abstract) และการศึกษาวิจัยของ ฟอค (Fox) พบว่า ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาของแต่ละคน มีความสัมพันธ์ต่อการมองเห็นคุณค่าในการดูแลสุขภาพตนเอง ทั้งในแง่การป้องกันและ การรักษาสุขภาพ (Fox, 1990 : Dissertation Abstract) แต่การศึกษาวิจัย ของ เมลเมอร์ (Melmer) พบว่า การประเมินการปฏิบัติงานของครู ในทัศนะของ นักเรียน ครูที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 6 ปี จะมีผลงานการปฏิบัติงานดีกว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 6 ปี หรือมากกว่านั้น (Melmer, 1991 : Dissertation Abstract)

กรอบแนวความคิด

แผนภูมิ 2 กรอบแนวความคิดของการสาธารณสุขมูลฐานในชุมชนไทย

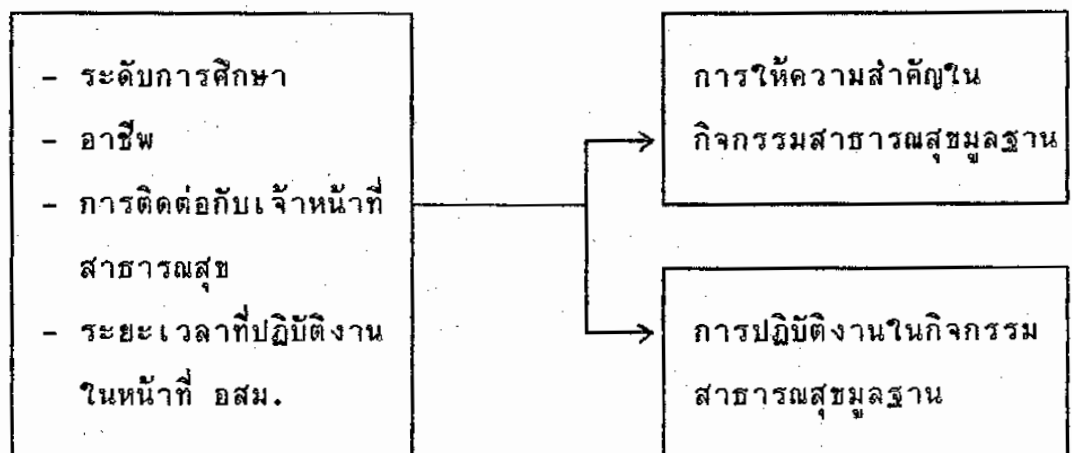

กรอบของการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การให้ความสำคัญ และการปฏิบัติงานในกิจกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปร ระดับการศึกษา อาชีพ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล (Causal Relationship) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว ซึ่งตัวแปรหนึ่งเป็นตัวแปรอิสระเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการให้ความสำคัญ และการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ของ อสม. จังหวัดพัทลุง ที่มีความแตกต่างกันใน ระดับการศึกษา อาชีพ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ อสม. ดังแสดงในแผนภูมิ 3

แผนภูมิ 3 กรอบของการวิจัยเกี่ยวกับการให้ความสำคัญ และการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ของ อสม. จังหวัดพัทลุง

สมมติฐาน

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประสบการณ์การทำงานร่วมกับ อสม. ในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานทำให้สามารถตั้งสมมติฐานในการวิจัย ได้ดังนี้

1. การให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานของ อสม. จังหวัดพัทลุง อยู่ในระดับปานกลาง
2. อสม. จังหวัดพัทลุง ที่มีอาชีพต่างกันจะให้ความสำคัญ และปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานต่างกัน
3. อสม. จังหวัดพัทลุง ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะให้ความสำคัญและปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานต่างกัน
4. อสม. จังหวัดพัทลุง ที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่างกันจะให้ความสำคัญและปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานต่างกัน
5. อสม. จังหวัดพัทลุง ที่มีระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ อสม. ต่างกันจะให้ความสำคัญและปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานต่างกัน

วัตถุประสงค์

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน 8 กิจกรรม ของ อสม. จังหวัดพัทลุง อันได้แก่
  - 1.1 งานสุขศึกษา
  - 1.2 การควบคุมโรคติดต่อ
  - 1.3 การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
  - 1.4 การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว
  - 1.5 การจัดหายาที่จำเป็น

1.6 การส่งเสริมโภชนาการ

1.7 การรักษาพยาบาลโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น

1.8 การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและการจัดหาน้ำสะอาด

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานของ อสม. จังหวัดพัทลุง โดยจำแนกตามตัวแปร ระดับการศึกษา อาชีพ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ อสม.

3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของ อสม. จังหวัดพัทลุง ในบริการงานสาธารณสุขมูลฐาน

ความสำคัญและประโยชน์

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความสำคัญและประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบระดับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานทั้ง 8 กิจกรรม ว่าอยู่ในระดับใด เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการให้ความรู้ เน้นความสำคัญของงานแก่ อสม. จังหวัดพัทลุง เช่น การนิเทศงาน การปรับปรุงงานให้เหมาะสม ฯลฯ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความคล่องตัวในการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐาน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ของ อสม. ซึ่งจำแนกตามตัวแปร ระดับการศึกษา อาชีพ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ อสม. ว่าแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 เป็นแนวทางสำหรับคัดเลือก อสม. เพื่อการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานในหมู่บ้านให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2.2 สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลชุมชน และสถานีอนามัย ใช้ข้อมูลในการวิจัยนี้ไปพัฒนาระบบอาสาสมัครสาธารณสุข ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

3. ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของ อสม. เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกระดับที่ทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน โดยใช้ข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการพิจารณาช่วยเหลือ แก้ไข และปรับปรุงงาน ของ อสม. ในเขตรับผิดชอบ

4. เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า วิจัย ต่อผู้สนใจในการดำเนินงานสาธารณสุข โดยผ่านระบบอาสาสมัครสาธารณสุข

ขอบเขต

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของการศึกษา

1.1 มุ่งศึกษาระดับให้ความสำคัญ และการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน 8 กิจกรรม ของ อสม. จังหวัดพัทลุง

1.2 มุ่งศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน 8 กิจกรรมของ อสม. จังหวัดพัทลุง

1.3 มุ่งศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของ อสม. จังหวัดพัทลุง โดยเน้น การดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับ อสม. และเรื่องอื่น ๆ

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็น อสม. ของจังหวัดพัทลุงที่ผ่านการอบรมแล้วในปี 2521-2534 จำนวน 214 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จากประชากรทั้งหมดที่ปฏิบัติงานอยู่จำนวน 458 คน

3. ตัวแปร

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่

3.1.1 ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- ระดับประถมศึกษา
- ระดับมัธยมศึกษา
- ระดับอนุปริญญา

เกณฑ์การพิจารณาการแบ่งระดับการศึกษานี้ได้ถือตามแนวความคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2524 : 79) ซึ่งได้แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง ระดับประถมศึกษา เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้คงสภาพอ่านออกเขียนได้
2. ระดับการศึกษานานกลาง หมายถึง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ และประสบการณ์นำไปประกอบอาชีพต่อไปได้ และในระดับนี้ยังมุ่งพัฒนาคน เพื่อเป็นกำลังแรงงานในแขนงต่าง ๆ ระดับวิชาชีพขั้นสูงเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป
3. ระดับการศึกษาสูง หมายถึง ระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคนให้เกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา และความคิดเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป

3.1.2 อาชีพ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- เกษตรกรรม
- มิใช่เกษตรกรรม

เกณฑ์การพิจารณาอาชีพมาเป็นตัวแปรได้นำมาจากการกำหนดการแบ่งอาชีพ อสม. ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ อาชีพเกษตรกรรม และมิใช่เกษตรกรรม

3.1.3 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข แบ่งเป็น

- มากกว่า 12 ครั้งต่อปี
- 12 ครั้งต่อปี
- น้อยกว่า 12 ครั้งต่อปี

เกณฑ์การพิจารณาการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้ถือตามเกณฑ์การนิเทศงาน อสม. ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 1 ครั้ง : เดือน และการประชุมประจำเดือนของ อสม. 1 ครั้ง : เดือน ของกระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง

ในการวิจัยครั้งนี้จะคิดจากจำนวนครั้งใน 1 ปี คือ 12 ครั้งต่อปี

3.1.4 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ อสม. แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

- ต่ำกว่า 4 ปี
- 4-8 ปี
- มากกว่า 8 ปี

เกณฑ์การพิจารณาระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ อสม. ได้ถือตามงานวิจัยของ โสภณ เพ็ชรพวง (2533 : 7)

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่

3.2.1 งานสุขศึกษา

3.2.2 การควบคุมโรคติดต่อ

3.2.3 การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค

3.2.4 การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว

3.2.5 การจัดหายาที่จำเป็น

3.2.6 การส่งเสริมโภชนาการ

3.2.7 การรักษาพยาบาลโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น

3.2.8 การสุขภาพีบาลสิ่งแวดล้อมและการจัดหาน้ำสะอาด

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. การตอบแบบสอบถามของ อสม. จังหวัดพัทลุง ถือว่าตอบตามความเป็นจริงและเชื่อถือได้
2. อสม. จังหวัดพัทลุง ที่เอามาเป็นกลุ่มตัวอย่าง จะสุ่มมาจาก อสม. ที่ยังคงปฏิบัติงานอยู่ จำนวน 458 คน โดยไม่ได้คิดจาก อสม. ทั้งหมด 527 คน เพราะ อสม. ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานอาจให้ข้อมูลที่ทำให้ผลวิจัยมีความคลาดเคลื่อนได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย มีดังนี้

1. การให้ความสำคัญ หมายถึง คุณค่าหรือความสำคัญที่บุคคลหนึ่งให้กับสิ่งหนึ่ง ๆ เกิดจากประสบการณ์ที่ได้มีการตรวจสอบและวิเคราะห์ แล้วนำมาตัดสินใจในการกระทำและการปฏิบัติของบุคคลนั้น ๆ
2. การปฏิบัติงาน หมายถึง การลงมือกระทำและปฏิบัติงานตามหน้าที่และบทบาทที่ได้รับมา รวมทั้งการร่วมมือ ร่วมใจ และการประสานงานกับบุคคลอื่น
3. การสาธารณสุขมูลฐาน หมายถึง กลวิธีที่ใช้ในการพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านสาธารณสุข ที่ผสมผสานบริการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การให้การรักษายาบาล และการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการร่วมมือของส่วนราชการ เพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาตัวเองให้คิดเป็น มองปัญหาเป็น ตามที่ดำรงอยู่ในสภาพที่เป็นจริง ยอมรับปัญหา มีความคิดจะแก้ไข และมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะพัฒนาตัวเอง ครอบครัว และชุมชน
4. กิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน หมายถึง การให้บริการสุขภาพแบบผสมผสานมี 8 กิจกรรม ได้แก่ งานสุขศึกษา การส่งเสริมโภชนาการ การควบคุมโรคติดต่อ การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว

การจัดหายาที่จำเป็น การรักษาพยาบาลโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น และการสุขภาพาล
สิ่งแวดล้อมและการจัดหา น้ำสะอาด

5. การให้ความสำคัญและการปฏิบัติงานในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน
หมายถึง การให้คุณค่าหรือความสำคัญในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน แล้วนำมาปฏิบัติ
หรือกระทำตามในกิจกรรมนั้นตามบทบาทและหน้าที่ อันได้แก่ งานสุขศึกษา การควบคุม
โรคติดต่อ การส่งเสริมโภชนาการ การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การอนามัยแม่และ
เด็กและการวางแผนครอบครัว การจัดหาที่จำเป็น การรักษาพยาบาลโรคที่พบบ่อย
ในท้องถิ่น และการสุขภาพาลสิ่งแวดล้อมและการจัดหา น้ำสะอาด

6. อสม. หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและได้รับการคัดเลือก
จาก ผสส. หมู่บ้านละ 1 คน ให้เป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านให้เข้ารับการ
ฝึกอบรมความรู้ด้านสาธารณสุขและการให้บริการสุขภาพขั้นพื้นฐานเป็นเวลา
15 วัน เมื่อกลับไปให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการ
สื่อสารข้อมูลทางสาธารณสุขระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้าน

7. ระดับการศึกษา หมายถึง ความสำเร็จของการศึกษาขั้นสูงสุดของ
อสม. โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และ
ระดับอนุปริญญาขึ้นไป

8. อาชีพ หมายถึง อาชีพหลักซึ่งเป็นงานที่ทำเป็นประจำ และใช้เวลาทำ
มากที่สุดในรอบปี 2534 ของ อสม. โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ อาชีพเกษตรกรรม
หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และประมง ส่วนอาชีพที่มีใช้เกษตร
กรรม หมายถึง งานที่นอกเหนือจากการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และประมง

9. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หมายถึง การที่ อสม. ไปพบปะ
พูดคุยกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อปรึกษาหารือในกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน หรือ
การเข้าร่วมประชุมและรวมถึงการที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขออกนิเทศงาน แก่ อสม.
ในหมู่บ้าน